

Ворожі ІПСО. Як визначити та протистояти

Мета посібника — сприяти розвитку медіаграмотності українського суспільства та посилення стійкості до дезінформації шляхом створення просвітницького контенту у формі електронного навчального посібника.

Книга розрахована на викладачів курсу “Інформаційна Безпека”, вчителів історії, психологів ЗСУ, журналістів і блогерів, що пишуть на тему інформаційної безпеки, волонтерів, студентів профільних спеціальностей.

Після вивчення матеріалів посібника читачі:

- розрізнятимуть стратегічні, операційні та тактичні заходи ворожих пропагандистських підрозділів;
- зможуть ідентифікувати технології ворожого впливу на аудиторію;
- більш глибоко розумітимуть вплив ворожих інформаційно-психологічних спецоперацій на формування громадської думки під час війни;
- уникатимуть загроз від таких впливів;
- матимуть інструменти та знання для участі у інформаційній протидії та пошуку більш дієвих та легко вживаних методів та способів боротьби з інформаційними атаками та масової інформаційної гігієни.

В О Р О Ж І І П С О

ЯК ВИЗНАЧИТИ ТА ПРОТИСТОЯТИ

Видавничий дім
«С К І Ф»
Київ - 2023

УДК 327:325

М 41

Мегель А., Яремчук М.

М 41 Ворожі ПСГО. Як визначити та протистояти / А. Мегель, М. Яремчук. — Київ: Вид. дім «СКІФ», 2023. — 96 с.

ISBN 978-966-370-909-3

Мета посібника — сприяти розвитку медіаграмотності українського суспільства та посилення стійкості до дезінформації шляхом створення просвітницького контенту у формі електронного навчального посібника.

Книга розрахована на викладачів курсу “Інформаційна Безпека”, вчителів історії, психологів ЗСУ, журналістів і блогерів, що пишуть на тему інформаційної безпеки, волонтерів, студентів профільних спеціальностей.

Після вивчення матеріалів посібника читачі:

— розрізнятимуть стратегічні, операційні та тактичні заходи ворожих пропагандистських підрозділів;

— зможуть ідентифікувати технології ворожого впливу на аудиторію;

— більш глибоко розумітимуть вплив ворожих інформаційно-психологічних спецоперацій на формування громадської думки під час війни;

— уникатимуть загроз від таких впливів;

— матимуть інструменти та знання для участі у інформаційній протидії

та пошуку більш дієвих та легко вживаних методів та способів боротьби з інформаційними атаками та масової інформаційної гігієни.

ISBN 978-966-370-909-3

УДК 327:325

Передмова

Цей посібник може кардинально вплинути на вашу свідомість та світогляд, тому приступайте до його вивчення із чітким розумінням того, що, завершивши останнє, десяте заняття, ви змінитесь.

Чому ми так вважаємо?

Якщо ви живете в Україні, споживаєте медіаконтент і користуєтеся соцмережами, складно уявити, що жодна з інформаційних спецоперацій, які ми розбираємо у якості прикладів, вас не зачепила. А якщо зачепила, то вам обов'язково захочеться стати на захист тез, які ми нібито спростовуємо.

Насправді, ми не спростовуємо ті чи інші твердження (бо ІПСО - це не про фейки), ми спонукаємо читачів частіше вмикати критичне мислення, а ще - замислитися над тим, як дії у віртуальному просторі отримують цілком відчутні наслідки у реальному житті. Як необдуманий репост може вплинути на обороноздатність держави, а коментар - коштувати комусь життя.

Ми не мали на меті описати всі інформаційно-психологічні спецоперації, які ворог реалізує в українському інформаційному просторі, навряд чи це можливо. Але тепер ви маєте інструменти для того, щоб самостійно виявляти ІПСО та не піддаватися їм.

Адже за майже дев'ять років роботи на інформаційному фронті ми добре засвоїли, підпасти під вплив ворожої ІПСО - легко, набагато складніше його позбавитися.

ПЛАН КУРСУ

Заняття 1. Що таке ІПСО та як їх проводять?	5
Заняття 2. Інформаційно-психологічні спецоперації стратегічного масштабу. ІПСО з роз'єднання українського суспільства "Селекція"	13
Заняття 3. Ключові розломи українського суспільства. Інформаційно-психологічна спецоперація "73 vs 25"	21
Заняття 4. "Влада vs командування ЗСУ". Найнебезпечніший розкол	29
Заняття 5. Інформаційно-психологічна спецоперація "Пошуки цапа-відбувайла". Атомізація українського суспільства	39
Заняття 6. Стратегічна ІПСО "ЗСУ vs армія РФ". Зруйнований міф про непереможність армії РФ і неспроможність ЗСУ	51
Заняття 7. "Хто розмінував Чонгар?" Або як ворог реальні проблеми перетворює в ІПСО	60
Заняття 8. ЗСУ vs армія РФ. Тактичні операції "Моліться всім селом, нас убивають!" та "Допоможіть знайти людину!"	68
Заняття 9. Інформаційно-психологічна спецоперація "Україна vs Європа". Чим відповісти?	76
Заняття 10. Як протистояти ІПСО?	86
Список використаних джерел та рекомендованої літератури	95

Заняття 1. Що таке ІПСО та як їх проводять?

План

- Визначення інформаційно-психологічної спецоперації (ІПСО).
- Масштабування інформаційно-психологічних операцій: стратегічні, оперативні, тактичні.
- Цілі, заходи, ресурси.
- Інструменти інформаційно-психологічного впливу.
- Технології проведення ІПСО на реальному прикладі.

ПП – Провокативне Питання: Як ви гадаєте, до якого виду народної творчості віднести приказку “де два українці – там три гетьмани”?

ПВ – Правильна Відповідь: Це – ворожий наратив інформаційно-психологічної операції рф проти України.

1. Визначення ІПСО.

ІПСО (Інформаційно-психологічна операція) – це попередньо спланований та послідовно реалізований вплив на думки, настрої, світоглядні позиції людей з метою реалізувати власні цілі організатора.

В основі всіх інформаційно-психологічних операцій лежить маніпуляція свідомістю.

Маніпуляція – спонукання суб'єкта, яким управляють, уявно самостійно й добровільно приймати рішення, бажані для того, хто управляє, за допомогою спеціально підготовленої та певним чином поданої інформації.

Ми розглянемо ІПСО в контексті Інформаційної війни (ІВ).

Інформаційна війна (в даному випадку) – частина гібридної війни, яку веде росія проти України, США та країн Європи.

Цілями ІВ з боку росії є:

- вплив на емоції, думки, судження і – в кінцевому результаті – світогляд тих, ким маніпулюють;
- отримання переваги або деморалізація супротивника,
- легітимізація агресії та обґрунтування перемоги у збройному конфлікті;
- дискредитація противника тощо.

Якщо у збройному конфлікті боротьба йде за території, то у інформаційних війнах вона точиться за **аудиторію**. Чим більша охоплена аудиторія – тим вагоміша перемога в ІВ.

2. Масштабування інформаційно-психологічних спецоперацій: стратегічні, оперативні, тактичні.

Агресор досягає своїх цілей за допомогою інформаційно-психологічних операцій різного масштабу впливу.

Стратегічні ІПСО – операції, спрямовані на охоплення якнайширших аудиторій. Точного виміру поки що немає, але йдеться про десятки а то й сотні мільйонів людей.

До операцій таких масштабів можна віднести, наприклад, ІПСО, яку ми умовно назвали “Потворне обличчя українського націоналізму”.

Спецоперація охопила багатомільйонну аудиторію і реалізовувалась у різних сферах: політичній, науковій, культурній, соціальній тощо.

Один з прикладів формування культурного контексту:

“Ми з майбутнього 2” – російський військово-фантастичний фільм 2010 р. студії “Централ Партнершип”, продовження першої частини “Ми з майбутнього”. Низкою критиків фільм був оцінений як пропагандистський і антиукраїнський, що не завадило йому зібрати 8 млн. доларів у прокаті. Зверніть увагу, у 2010 році росія вже провадила повномасштабну інформаційну війну проти України.

Досягнення стратегічних цілей будуються на реалізації більш локальних операцій – оперативних.

Оперативні ІПСО – це операції у рамках стратегічних, які розраховані на охоплення менших за розміром і більш конкретизованих аудиторій.

Прикладом таких операцій може служити ІПСО, яку ми умовно назвали “73 vs 25” (відповідно до розподілу голосів на президентських виборах 2019 р.). Ця операція була розрахована політичні розбіжності в українському суспільстві і проводилась у рамках стратегічної операції “Україна як держава не відбулась” (мета – роз’єднання українського суспільства).

Досягнення (приклад):

Завдяки протидії учасників політичних перегонів в українському інформаційному просторі закріпились поняття “порохоботи” і “зелеботи”. Гаряча фаза війни сприяла об’єднанню сторін, однак, внаслідок російських викидів, орієнтованих на обидві аудиторії, поділ суспільства постійно підігривається. Російські підрозділи ІПСО використовують будь-який привід, щоб роздмухати в українському інформаційному просторі це протистояння.

Найбільша кількість ІПСО у інформаційному просторі світу – тактичні.

Тактичні ІПСО – це операції, що охоплюють конкретно окреслену цільову аудиторію. Тактичні спецоперації завжди прагнуть перерости у оперативні. Однак, це вдається не завжди.

Приклад: інформаційний шум навколо затримання В. Медведчука.

3. Цілі, заходи, ресурси, інструменти.

З огляду на цілі, при розробці ІПСО плануються заходи у межах операції, ресурси, які будуть задіяні, та інструменти, за допомогою яких операція буде втілюватись.

Візьмемо за приклад одну з наймасштабніших стратегічних ІПСО російських спецслужб, яку умовно назовемо **“Друга армія світу”**.

Цілі операції:

- просування у міжнародний інформаційний простір російських міфологем про незнищенність російського війська;
- формування страху перед росією як ядерною державою;
- навіювання думки про російську армію, як силу, що бореться зі “світовим злом”;
- експансія російського бачення майбутнього під прикриттям міфу про нездоланність другої армії світу тощо.

Для операцій такого масштабу використовують широкий спектр ресурсів, серед яких основну функцію виконують інформаційні.

Інформаційними ресурсами є:

- засоби масової інформації країни-агресора;
- ЗМІ інших країн, до яких мають доступ російські куратори, або агенти російського впливу;
- телебачення, як у середині країни, так і за її межами;
- сайти, діяльність яких інспірована, та/або підтримується спецслужбами країни-агресора;
- сторінки та акаунти у соцмережах тощо.

До засобів інформаційно-психологічного впливу можемо віднести:

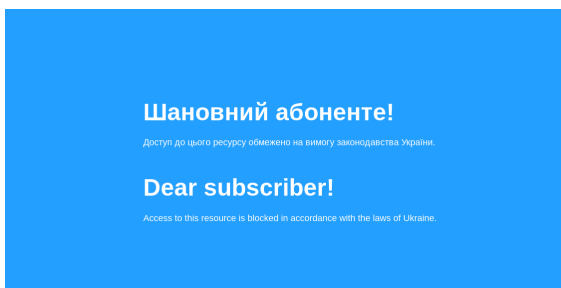
- статті, інтерв'ю, телепередачі;
- фільми, серіали на задану тему;
- аналітику, рейтинги;
- дописи у соцмережах, коментарі, чутки, анекдоти, меми тощо.

Наприклад, аналітики громадянської мережі “Опора” зібрали перелік, що містить 225 сайтів, які поширюють російську пропаганду в Україні з аудиторією 66 мільйонів відвідувань щомісяця.

До переліку увійшли:

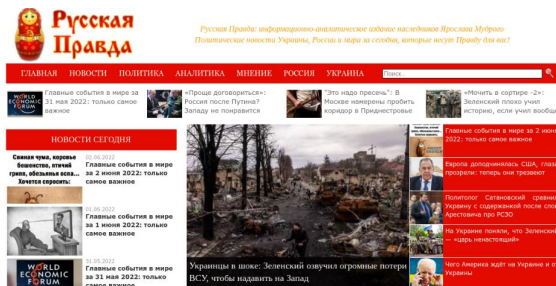
Власне російські ЗМІ

45 ресурсів на кшталт ТАСС та “Комсомольская правда” (наразі доступ до цих сайтів обмежено).

Проросійські "жовті" ЗМІ

120 ресурсів, таких, як “Русская правда”, що прекрасно себе почуває в українському інформаційному просторі й донині.

Місцеві ЗМІ

60 сайтів, де поширюють місцеві новини з Криму або ОРДЛО.

Показово:

Коли сайти звичайних ЗМІ почали роботу переважно ще у 1990-2000-х, справжній "сплеск" запуску проросійських "жовтих" ЗМІ відбувся у 2014-2015 роках – за цей період запустили 44 таких ресурси. [1]

4. Інструменти ІПСО.

Так само, як найменшою дієвою одиницею війська є солдат, в інформаційних операціях найменша одиниця (інструмент) – це фейк.

Фейк – солдат ворожого інформаційного фронту. Це вигаданий факт. За допомогою фейків ворог здійснює маніпуляції, спекуляції та інші інформаційно-військові дії.

Фейки створюються спеціальними підрозділами ворожих спецслужб і поширюються у інформаційному просторі за допомогою підконтрольних ЗМІ, агентів впливу (зокрема блогерів, лідерів суспільної думки), ботів, тролів та “корисних ідіотів” (людей, які поширюють ворожий контент, не задумуючись над його шкідливістю).

На рівні з фейком іде інтерпретація.

Інтерпретація – це подача реального факту так, як вигідно противнику.

Інтерпретація буває значно небезпечнішою, ніж фейк, тому що її складніше розпізнати. Крім того, фейки створює ворог, а інтерпретації – ми самі під дією раніше засвоєних ворожих наративів.

Для того, щоб ми інтерпретували інформацію так, як вигідно ворогу, використовуються маніпуляції.

Маніпуляція – це різновид психологічного впливу, при якому людину змушують думати і діяти так, як вигідно маніпулятору.

Фейки, інтерпретації та маніпуляції ворог застосовує для створення і наповнення меседжів.

Меседж – ворожий інформаційний чіп. Якісно сформоване і влучно сформульоване маніпулятивне висловлювання, яке засвоюється свідомістю пересічного громадянина і вкорінюється у свідомості цільової аудиторії, уникаючи критичного осмислення.

Збірка меседжів формує наратив.

Наратив – міф, що пояснює світ навколо. Це історія, що лягає в основу світогляду людини, або суспільства як колективної особистості.

Саме наратив – стратегічно важливий інструмент, адже наративи формують, чи змінюють світогляд. А такі зміни на користь ворога – і є основна ціль всіх ІПСО.

5. Технології проведення ІПСО на реальному прикладі.

В ІПСО можуть застосовуватись різні інструменти, але сенси інформаційного впливу завжди будуються за одним принципом:

фейки, інтерпретації, маніпуляції,

меседжі

наратив

Давайте подивимось, як це працює.

Фейки, інтерпретації, маніпуляції:

- В ЗСУ всі зловживають спиртним (дуже поширені у 2014-2016 роках).
- Українські військомати женуть на передову смертельно хворих людей.
- Командири ЗСУ відправляють на передову абсолютно не навчених бійців.
- Бійці на передовій воюють лише автоматами й гвинтівками.
- Українська армія гола-боса-голодна.

Цей список можна продовжувати і продовжувати. Фейки викидаються в інформаційний простір і, як гачок, ловлять справжні історії, яких, на жаль, вистачає. Кількість інформації, що була запущена як маніпулятивна, переростає в нову якість – меседжі.

Меседжі:

- Українська армія – слабка і нездарна.
- Українське військо приречене на поразку.
- Контрнаступальні дії ЗСУ – це випадковий успіх.

Наратив:

Україна – неспроможна держава. Або образно: “де два українці, там три гетьмани”. Впізнаєте?

6. В чому небезпека і чи можна протистояти ІПСО?

Можна вміти легко ідентифікувати російські фейки та інтерпретації, але водночас піддаватися певним меседжам, чи вірити в наратив.

Приклад: два твердження, які спокійно уживаються в голові одного українця:

1. Російські ЗМІ брешуть.
2. путіна підтримує понад 90 відсотків населення.

Те, що цифри підтримки взяті з тих таки російських ЗМІ, нікого не хвилює.

Основна небезпека ІПСО в тому, що інформаційно-психологічна операція веде до зміни поведінки людини і суспільства.

Тобто кожен фейк, інтерпретація та маніпуляція в ідеалі мають штовхати до дії. Наприклад, фейки про ЗСУ можуть спонукати:

- написати гнівний пост,
- поширити інформацію,
- вийти з протестом,
- уникнути мобілізації,
- спровокувати конфлікт у підрозділі,
- перейти на бік ворога,
- звинуватити владу, командування, офіцерів ЗСУ у зраді,
- емігрувати з країни тощо.

Особливо небезпечні ІПСО, які проходять на піку емоцій. Треба розуміти, що будь-які емоції: чи то сильний гнів, страх, чи то захват, – є гарним поживним ґрунтом для “вживляння” інформаційних чіпів. Це обумовлено тим, що в момент емоційного підйому у людини вимикається критичне мислення.

7. Що особистість і суспільство може протиставити ІПСО:

1. Сформовану, чітко структуровану і виразно артикульовану картину світу. Максимально правдиву і привабливу, щоб суспільство її прийняло.
2. Критичний підхід до будь-якої інформації, що передбачає:
 - пошук першоджерела інформації,
 - перевірку фактів за правилом трьох джерел,
 - уміння бачити за фактом (фейком) меседж, за меседжем – наратив.

У кінці курсу ми дамо конкретні поради, які допоможуть вам долати вплив ІПСО.

Заняття 2. Інформаційно-психологічні спецоперації стратегічного масштабу. ІПСО з роз'єднання українського суспільства "Селекція"

План

- Особливості ІПСО стратегічного масштабу, їх цілі, масштаби та ресурси.
- Які операції стратегічного масштабу реалізуються в Україні на даний момент.
- Інформаційно-психологічна спецоперація з дискредитації лідерів та роз'єднання українського суспільства "Селекція". Мета, напрямки, методи.

ПП – Провокативне Питання: Якщо конвенційна війна ведеться за території, то за що ведуть інформаційні війни?

ПВ – Правильна Відповідь: Інформаційні війни ведуть за розум людей (аудиторій).

1. Особливості ІПСО стратегічного масштабу, їх цілі, масштаби та ресурси

Нагадаємо:

Стратегічні ІПСО – операції, спрямовані на охоплення якнайширших аудиторій. Точного виміру поки що немає, але йдеться про десятки а то й сотні мільйонів людей.

Якщо згадати, як будуються сенси інформаційних операцій, то стратегічні ІПСО проводяться на рівні наративів.

фейки, інтерпретації, маніпуляції

меседжі

наратив ← стратегічна ІПСО тут

Мета стратегічної спецоперації:

- Зміна картини світу, через масштабний та системний вплив на світогляд людей за допомогою інформації.
- Руйнування звичної картини світу.
- Внесення елементів хаосу у колективну свідомість.

Є інформаційно-психологічні операції, що переслідують усі три з перерахованих цілей.

Приклад. Інформаційна спецоперація під умовною назвою “Україна – неспроможна держава”.

У рамках цієї стратегічної ІПСО російські спецслужби вирішують такі задачі:

- формування суспільної думки Заходу та США про Україну як державу, яка не відбулась;
- нагнітання розчарування владою та державними інституціями, способом життя і суспільних стосунків всередині самої України;
- розкол та атомізація українського суспільства, занурення його в депресію.

Про певний успіх цієї операції свідчить, як мінімум, той факт, що європейські уряди (зокрема уряд Німеччини) були переконані у швидкій поразці ЗСУ після повномасштабного вторгнення в Україну армії РФ.

У стратегічній ІПСО ворожі спецслужби використовують найширший спектр засобів та інструментів, залучаючи всі наявні ресурси.

Тут можуть бути задіяні:

- засоби масової інформації,
- агентурні мережі,
- особисті знайомі у політикумі і великому бізнесі різних держав,
- телебачення,
- фабрики тролів, ботоферми тощо.

2. Які ІПСО стратегічного масштабу реалізуються в Україні на даний момент

Стратегічна ІПСО “Поразка України”

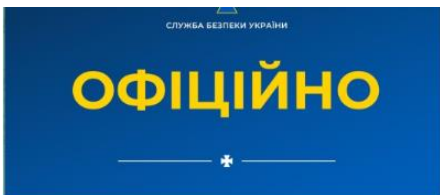
Мета: захоплення територій, достатніх для зміни керівництва, і приєднання у будь-який можливий спосіб українських земель до РФ.

Безумовно, основним стратегічним напрямком ворожого інформаційно-психологічного впливу в Україні є поразка у війні. Причому, скільки б росія не змінювала свої стратегічні цілі на полі бою (а ми знаємо, що все починалось із планів захоплення Києва і зміни керівництва країни), стратегічна мета ІПСО залишається незмінною.

У рамках цієї стратегічної інформаційно-психологічної операції реалізується велика кількість оперативних і тактичних.

Нам потрібно бути готовими до того, що ворожі інформаційні атаки в цьому напрямку будуть посилюватись тим більше, чим більшими будуть наші перемоги на фронті.

Про одну з них ідеться, наприклад, у наведеному повідомленні СБУ або у повідомленнях, які отримують військові на передовій:

ОФІЦІЙНА ЗАЯВА СБУ

Шановні українці!

Будьте готовими до чергового фейку, до якого спробують вдатися російські окупанти. А саме: що нібито українське керівництво та уряд здали країну. Цю дезінформацію можуть тиражувати через усі можливі канали.

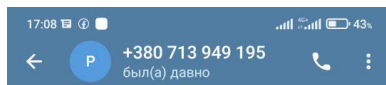
Але знайте - це ФЕЙК! Його мета - дезорієнтувати, посіяти паніку, зневірити громадян і схилити наші війська до здачі.

Проте навіть у випадку зникнення зв'язку та можливості перевірити, чи достовірні ці дані, будьте впевнені: капітуляція та здача інтересів України - неможливі!

Керівництво держави разом з народом протидіє російським військам і робить усе можливе для звільнення українських територій від окупантів.

Всі органи влади, війська, сили та правоохоронні органи стоять з нами до перемоги!

Слава Україні!

ДОБАВИТЬ РЕАСЕ В КОНТАКТЫ

Обобщение

Стратегічна ІПСО “Україна не відбулась”

Мета: Переконати населення держави у зраді, слабкості, неспроможності владних еліт і інституцій забезпечити власне функціонування і гідне життя людей.

У рамках цієї операції розробляється маса заходів, спрямованих на різні цільові аудиторії. Більше того, ця ІПСО є частиною інформаційної операції, розгорнутої РФ у світі. Оскільки для росії важливо переконати демократичний світ у тому, що Україна – це “недодержава”, яка не може існувати самостійно. Таким чином РФ сподівається виправдати свою агресію.

Ось приклад роботи у соцмережі Фейсбук тролів, що розкручують задані меседжі, під постом, який до теми їх “бесіди” не має жодного стосунку:

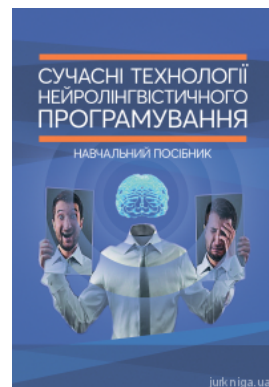
Книги, які можуть вас зацікавити

Пропаганда

Сугестивні технології маніпулятивного впливу

Сучасні технології нейролінгвістичного програмування

Обережно, рашизм!

Забезпечення особистої кібербезпеки військовослужбовця

Нове покоління російських війн

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт →](#)